

Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu'ndan Seçimlere Bakmak

İzzet Umut Çelik* - Serhat Bozkurt*

İBB Atatürk Kitaplığı Yayın Birimi

“Oy pusulaları azar azar, telaşsız damlalar gibi, dalından yavaşça kopan sonbahar yaprakları gibi oy sandığına düşmeye başladı.”¹

Türkiye, siyaset biliminden gündelik hayata, sandık ve demokrasi ilişkisinin en çok dillendirildiği coğrafyalardan biri. Yüz yılı aşan demokrasi ve seçim kültürümüzde “sandık” vurgulu onlarca tanımlama bulunuyor. Sandığın bir nesne olarak kendisi de başlı başına bir anlatıya sahip. Bu anlamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü bünyesinde zengin bir koleksiyon bulunuyor.

Bu seçim pratiğini tekrar deneyimleyeceğimiz günler yaklaşıyor. 31 Mart 2024 Pazar günü yapılacak Mahalli İdareler Seçimleri demokrasi tarihimizdeki önemli dönemlerden biri olacak. Seçimlerin öncesinde İBB'nin sahip olduğu ve merkezinde “sandık” olan bazı doküman ve objelerle bu tarihsel anlatının izlerini sürmeye çalışacağız.

Türkiye'de ilk çok partili seçimler tam da Saramago'nun tarifindeki gibi bir sonbaharda yapılır. İstanbullular 11 Aralık 1908'de bu heyecana ortak olurlar. “Türkiye'de Bir Millet'in Uyanışı 1908 Devrimi” başlıklı çalışmasında Knight, 1908 İstanbul seçimlerini anlatırken, halkın seçimleri bir eğlenceye dönüştürdüğünü, seçimden önceki gece Türk mahallelerinde davullar çalındığını ve seçim sabahı sandıkların omuzlarda taşınarak seçimin yapılacağı mahallelere götürüldüğünü aktarır.² Doğan Çetinkaya 1908 seçimlerine dair çalışmasında “milli nümayişler” olarak da adlandırılan sandıkla beraber yapılan kitlesel yürüyüşleri anlatırken, sandıkların gelinler gibi süslendiğini, bandolar eşliğinde alaylarla taşındığını ve bunun seçimlere bir festival havası kattığını belirtir.³

Sizlerle paylaştığımız koleksiyondan iki örnek II. Meşrutiyet döneminin belleğini taşıyor. İki görsel birbirini tamamlıyor aslında. Fotoğrafın merkezinde sandık ya da konuyla ilişkilendirirsek demokrasi var. Tüm netlik ve kadraj ayarları sandığa göre yapılmış ve insanlar sandığın çevresinde konumlanmış. Diğer objemiz ise sandığın kendisi.

Notlar

- 1 Saramago, J. (2017), *Görmek*, I. Ergüden (çev.), Kırmızı Kedi Yayınevi.
- 2 Bkz. E.F. Knight, *Türkiye Bir Millet'in Uyanışı 1908 Devrimi*, Çev. Mazhar Ersoylu, İstanbul: Özdemir Ofset, 1993.
- 3 Bkz. Y.D. Çetinkaya, “1908 Devrimi'nde Kamusal Alan ve Kitle Siyasetinde Dönüşüm”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 38 (2008), s. 125-140.

II. Meşrutiyet döneminde, 1912 yılında yapılan ikinci dönem Meclis-i Mebusan seçimlerinde merkezinde sandık olan hatıra fotoğrafı

İBB Kütüphaneler ve Müzeler Koleksiyonu

II. Meşrutiyet Dönemi seçim sandığı

İBB Kütüphaneler ve Müzeler Koleksiyonu

Sandık ve beraberindeki anlatı Türkiye Cumhuriyeti'nde de devam eder. Cumhuriyet İstanbul'u söz konusu olduğunda bu hafızanın izini sürebileceğimiz mekânlar arasında Atatürk Kitaplığı'nın özel bir yeri vardır. Zengin koleksiyonu dâhilinde sandık temalı bir hayli belge ve görsele ulaşmak mümkün. Yine burada sizlere Cumhuriyet'in seçim belleğinden bazı kareleri paylaşmayı anlamlı bulduk.

Cumhuriyet döneminde kullanılan bir seçim sandığı

İBB Kütüphaneler ve Müzeler Koleksiyonu

1963 Türkiye yerel seçimleri.

İBB Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

Çağımızda demokrasi tarifinde öne çıkan en önemli başlıklardan biri yerel yönetimler. Cumhuriyet tarihinde ilk olarak 1930 yılında gerçekleşen yerel seçimlerin üzerinden 94 yıl geçmiş. Yerel yönetim seçimleri noktasında da İBB Atatürk Kitaplığı koleksiyonunda özellikle Ahmet İsvan Evrakı olarak kataloglanmış zengin bir arşiv mevcut. Ahmet İsvan'ın İstanbul Belediye Seçimleri tarihinde en yüksek oyu alarak seçilmiş bir belediye başkanı olduğunu ve koleksiyonun kısmen 2021 yılında "İstanbul'un Halkçı Belediye Başkanı Ahmet İsvan" sergisinde ziyarete açıldığını hatırlatalım.

10 Aralık 1973 tarihli Milliyet Gazetesi

İBB Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

1973 yerel seçimlerinde oylar sayılırken, 10 Aralık 1973 tarihli Hürriyet Gazetesi

İBB Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

Süleyman Demirel ve Nazmiye Demirel sandık başında oy kullanırlarken

İBB Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

Türkiye'de seçimler. Türkiye İşçi Partisi (TİP) Başkanı Mehmet Ali Aybar ve Siret Aybar oylarını kullanırlarken

İBB Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

Yazıda kullanılan görsellerden bir kısmı ise farklı seçim deneyimlerinden bir araya getirildi. Bunlar üzerinden bir seçim ve demokrasi ikonografisi yapmak ya da bu görselleri birer zaman kapsülü olarak adlandırmak da mümkün.

Aşağıda sıralanan diğer görsellerde, Atatürk Kitaplığı koleksiyonunda bulunan muhtelif tarihli seçim fotoğraflarını görüyoruz. Oy kullanan seçmenlerin eşleriyle, çocuklarıyla birlikte dâhil oldukları fotoğraflar, Türkiye siyasi tarihinin propaganda performansı ve demokrasi anlatısının da göstergeleri olarak görülebilir.

Bizlere zamanda gezinti yaptıran ve bazı anılarımızı hatırlatan bu belgelerin geleceğe dair yaşanabilir bir İstanbul ve Türkiye inşasında faydalı olması temennisiyle.

İsmet İnönü ve Mevhibe İnönü oy kullanırlarken

İBB Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

Seçimde oy kullananlar

İBB Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

Seçim sandığının açılışı

İBB Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

